

KÖNYVSZEMLE

Gaal György: *A múzsák és erények kertjének öre: dr. Gál Kelemen kollégiumigazgató pályarajza.* Kolozsvár, 2014, Magyar Unitárius Egyház (Keresztény Magvető Füzetek, 48.) p. 256

Vannak emberek, akiknek élettörténete összefonódik egy intézmény vagy közösség életével, oly meghatározó módon, hogy lehetetlen eldönteni, hol végződik az egyik és hol kezdődik a másik. Ezt az érzést erősíti dr. Gaal György irodalom- és művelődéstörténetész monográfiája dr. Gál Kelemen kollégiumigazgató életéről, pályájáról és munkásságáról.

Gál Kelemen élete és szolgálata betekintést nyújt az unitárius egyház, a kolozsvári kollégium, a kisebbségi oktatás küzdelmes mindennapjaiba egy tanári, igazgatói, emberi sorson keresztül. Azonban a sok összefonódó szál közül kiemelkedik egy: a kollégium.

A kollégium, melynek először diákja, aztán tanára és igazgatója, majd történetének krónikása és megtartásának elszánt harcosa. A kollégium, melynek szolgálatában lemond egyéni vágyairól, a tudományos pályáról, és amelynek századokra visszamenő történetét két hatalmas kötetben írja meg. Ez a munka a kolozsvári unitárius oktatás történetének bemutatásán, a mindenkori kollégium fizikai megjelenítésén túl annak a szellemiségnek,

harcnak és kitartásnak a története, mely elődeinknek az oktatás és nevelés fontosságáról vallott meggyőződésében gyökerezik, és amely elválaszthatatlan az unitárius egyház történetétől. Ezt fogalmazza meg az író is az Előszóban: „...a kolozsvári Unitárius Kollégium a magyar unitarizmusnak központi szerve, szíve, szemefénye és fókusza.”

Gál Kelemen életútjának és pályájának bemutatásán keresztül elevenednek meg a kollégium mindennapjai, az egyházi élet és kolozsvári közélet.

A tizennégy fejezet, melyhez hozzátartozik a bevezetés és összegzés, nyomon követi Gál Kelemen életét a kezdetektől az utolsó évekig: a szentgericei indulástól az egyetemi éveken át a kollégiumi tanári és igazgatói munkásságát, egyháza és a magyar oktatás érdekében kifejtett tevékenységét, az elért sikereket és a keserű lemondások idejét. Minden fejezet életének vagy tevékenységének egy meghatározó részét mutatja be a publikációi, valamint az egyházi levéltárban és a kolozsvári könyvtárakban fellelhető anyagok alapján.

Talán feltevéődik a kérdés az Olvasóban, hogy a kerek évfordulón (2015-

ben van halálának hetvenedik évfordulója) és az utódok enyhe lelkiismeret-furdalásán túl van-e ma szükség ilyen monográfiára, és ha igen, mi célt szolgál?

Véleményem szerint az egyházi és világi közvélemény előtt ismertté tenni és feleleveníteni alakját és munkásságát nem pusztán egy hatalmas adósság lerovása, hanem figyelmeztetés és útmutatás is. A belső egyházi közvélemény számára erősítés és biztatás a mindenkori unitárius oktatás kérdésének a felvállalására és támogatására. Unitárius kollégiumaink csak addig maradnak/maradhatnak fenn, amíg él közösségünkben a tudat, hogy szükségünk van tanintézményeinkre, és ezért áldozatot is vállalunk. Az ún. iskolaalap, melyet gyülekezeteink lélekszám szerint fizetnek, mára már csak szimbolikus jelleggel bír, de emlékeztet arra, hogy valamikor iskoláink túlélését biztosította. Valamikor szükség által kirótt „szent adó” volt, ma inkább a gyülekezetek felelősségét kívánja tudatosítani. Ez azért is lényeges, mert, a nagy mecénások adományain túl, iskoláinkat székely unitárius apák és anyák elkötelezettsége és áldozatvállalása tartotta meg. Mindkettő fontos ma is, hiszen az anyanyelvű iskoláinkat fenyegető veszélyek nem sokat változtak Gál Kelemen ideje óta. A tanügyi törvények és előírások állandó változása, a gyermekeinkre nehezedő elvárások, az érettségi feszültsége mit sem változott, és a szülők öntudatos választásá-

tól függ, hogy a múzsák és erények kertjét vagy a könnyebbnek és előnyösebbnek tűnő utat választják.

A külvilág számára a kötet egy rendkívüli ember életsorsán keresztül betekintést nyújt az unitárius egyház történelmének egy szeletébe, a felekezeti oktatás szépségeibe és nehézségeibe, és a múltbeli küzdelmek bemutatásával útmutatást ad a jövőre nézve. Ezek közül az egyik legfontosabb következtetés az, hogy a magyar anyanyelvű oktatás ügye a felekezetek és magyar közösségek közös ügye. Megoldást találni gondjainkra és sérelmeinkre, sikerre vinni a kisebbségi oktatás kérdését csak közös fellépéssel és együttműködéssel lehetséges.

A Székely Mikó Kollégium ügye nyilvánvalóvá tette, hogy a magyar oktatás, és ezen belül a felekezeti iskolák ügye, nagyon törekeny lábon áll. Máiig vissza nem szolgáltatott ingó és ingatlan vagyonunk mellett aggódnunk kell a visszaszolgáltatottak sorsát illetően is. Egyházaink és politikusaink e kérdésben megteszik a szükséges lépéseket, de az igazi küzdelem nem a külvilágban dől el, hanem belül: magyar közösségünkben, gyülekezeteinkben, a családban, a fejben és szívben. Ilyen körülmények között Gál Kelemennek, a pedagógusnak és a kisebbségi tanügyi kérdés szakavatott ismerőjének és védelmezőjének cikkei, munkássága megérdemlik az erdélyi magyar köztudatban való nagyobb népszerűsítést.

Összegzésként szeretettel ajánlom a kötetet az unitárius és nem unitárius olvasóközönségnek azzal a reménnyel, hogy mindannyian tanulunk belőle valamit: ismeretet, szolgálatot, alázatot, kitartást, összefogást. Gál Kelemen élete és munkássága beépült az unitárius egyház és oktatás történetébe, szolgálata jól példázza az apostoli intést:

„ti magatok is mint élő kövek épüljétek fel lelki házzá.” (1Pét 2,5)

Ennek a lelki háznak vagyunk mi örökösei és munkásai a jelenben, azzal a szilárd hittel, hogy építői munkánkkal a megmaradást és a jövőt szolgáljuk. Ehhez adjon nekünk biztatást Gál Kelemen példája.

Pap Mária

**Bölöni Farkas Sándor: *Utazás Észak-Amerikában*. 2 kötet. p. 352+337
Átformáló Utazás**

Az *Utazás Észak-Amerikában* 2014. évi újrakiadásának, az első kiadás 180. évfordulóján, a kétnyelvű – angol–magyar – s ezért kétkötetes forma mellett, az a sajátossága, hogy unitárius egyházi környezetben jelent meg. A kiadás mecénása John Gibbons amerikai unitárius lelkész volt, aki a könyvet saját költségén azért tárta újra a mai olvasók elé Magyarországon, Erdélyben és az Egyesült Államokban is, hogy általa a vallási – ezúttal unitárius keretben szervezett – zárandoklat átformáló erejét elismerje.

Az 1834-es első kiadást követő másfél évtized alatt – éppen a reformkor erejének teljében – az *Utazás Észak-Amerikában* rendkívül népszerű olvasmánnyá lett Magyarországon. Az észak-amerikai fiatal demokrácia alapjait bemutató leírás hatása a kor magyar társadalmi hangulatában radikális volt és forradalmi. A Thomas Jefferson-féle agrárdemokrácia korai

doktrínáin nyugvó politikai szervezkedés elveinek megrajzolása által ugyanis Bölöni a mozgolódní kezdő magyar reform gondolatát élesztette tovább Erdélyben is. Az 1848-as szabadságharc törekeny vívmányaival együtt aztán az útleírás forradalmi gondolatai is időszerűségüket veszítettek közel száz évig, amíg aztán az 1900-as évek elején az *Utazást* újra felfedezték mint a kor jelentős politikai kommentárjainak egyikét. A huszadik században adták ki két angol nyelvű fordítását is az Egyesült Államokban, 1977-ben az Amerikai Filozófiai Társaságnál és 1978-ban az ABC Clio kiadónál.

Manapság, közel kétszáz évvel az első kiadás megjelenése óta, az unitárius egyház nemzetközi kapcsolatainak keretében az *Utazás* új jelentőséget nyert: az újraszervezett erdélyi–amerikai unitárius testvérkapcsolatok korai korszakából inspiráló tanúságtétel lett.